

Cmentarze Polskie na świecie

Święto Zmarłych już wprawdzie za nami, ale myślę, że warto przypomnieć, gdzie poza krajem są pochowani nasi rodacy. Burzliwe losy Polski na przestrzeni wieków spowodowały, że groby Polaków rozsiane są po całym świecie. Rozbiory, wojny, liczne konflikty zbrojne, represje okupantów i prześladowców, zsyłki, fale emigracyjne, wreszcie wędrówki i zaangażowanie polskich żołnierzy na wielu frontach doprowadziły do tego, że dzisiaj prochy naszych przodków spoczywają nie tylko w obrębie terytorium ojczyzny, za którą niejednokrotnie przychodziło oddawać życie.

CMENTARZ ŁYCZAKOWSKI

Ta najstarsza zabytkowa nekropolia Lwowa założona w 1786 roku jest miejscem pochówku około 20 tysięcy Polaków. Spośród wielu nazwisk widniejących na nagrobkach rodaków z łatwością odnajdziemy te należące do znanych i wybitnych postaci.

Spoczywają tutaj między innymi: poeta Seweryn Goszczyński, historyk Karol Szajnocha, malarz Artur Grottger, poetka Maria Konopnicka, pisarka Gabriela Zapolska. Leżą tu także zasłużeni dla kraju powstańcy z 1831 (np. Julian Ordon) i 1863 roku, a nawet weterani insurekcji kościuszkowskiej.

CMENTARZ OBROŃCÓW LWOWA

Zwany popularnie cmentarzem Orląt Lwowskich powstał wiosną 1919 roku w południowo-wschodniej części cmentarza Łyczakowskiego od strony Pohulanki. Tutaj spoczywają przede wszystkim młodzi uczniowie (najmłodszy miał 9 lat) i studenci, którzy polegli w latach 1918-1919 w trakcie walk z Ukraińcami o Lwów. Łącznie znajduje się tu około 3000 grobów polskich żołnierzy w tym także obrońców Małopolski Wschodniej. Przez lata obszar ten nazywano miejscem świętym.

Do najważniejszych elementów nekropolii należą: kaplica, katakumby oraz pomnik Chwały. Kaplica ma kształt rotundy i umieszczona jest na szczycie wzgórza. Pomnik natomiast ozdobiono łacińskim napisem „Mortui sunt ut liberi vivamus” – „Polegli, abyśmy żyli wolni”.

Po zajęciu Lwowa przez wojska radzieckie, a także później w czasach ZSRR cmentarz regularnie niszczone i dewastowano.

W 1989 roku rozpoczęto odbudowę nekropolii. 24 czerwca 2005 roku przy udziale prezydentów Polski – Aleksandra Kwaśniewskiego i Ukrainy – Wiktora Juszczenki otwarto odrestaurowany cmentarz Obrońców Lwowa.

CMENTARZ NA ROSSIE

Położony w dzielnicy Rossa w Wilnie cmentarz został założony w 1801 roku. W skład nekropolii, która zajmuje ponad 10 ha wchodzi: Stara i Nowa Rossa, cmentarz wojskowy oraz mauzoleum Matka i Serce Syna.

Na Rossie spoczywają polscy żołnierze polegli w latach 1919-1920 oraz 1939-1945. Spośród znanych postaci leżą tutaj historyk Joachim Lelewel, pisarz Władysław Syrokomla oraz prawnik Tadeusz Wróblewski.

Najbardziej cennym dla Polaków elementem cmentarza jest mauzoleum, w którym spoczywa matka Józefa Piłsudskiego oraz jego serce. Na czarnej granitowej płycie nagrobnej znajdują się cytaty z poematów Słowackiego: „Beniowskiego” i „Wacława”.

KATYŃ

Latem 1942 roku w Katyniu pod Smoleńskiem polscy robotnicy przymusowi odnaleźli zwłoki w polskim mundurze. Powiadomione o tym władze niemieckie podjęły ekshumacje na początku następnego roku. Do czerwca wydobyto ponad 4000 szczątków, choć szacunki sięgały nawet 11 000 ofiar. Świadkowie i badacze – pracownicy medycyny sądowej i kryminologii z europejskich uniwersytetów podpisali się pod oświadczeniami ustalającymi liczbę, sposób dokonywania zabójstw, rodzaje użytej broni, czas zbrodni. Niestety wkrótce osiem odkrytych masowych grobów przeszło pod jurysdykcję radziecką. Dokumentacja badań zaginęła a fakty i dowody były nieustannie fałszowane i zatajane.

Oficjalną wersją potwierdzoną przez specjalną komisję powołaną na rozkaz Stalina była ta mówiąca, że zbrodni dokonali niemiecko-faszystowscy najeźdźcy.

Ujawnienie prawdy nastąpiło dopiero w latach 90., kiedy to władze rosyjskie przyznały, że mord dokonało NKWD w 1940 roku. Wówczas polscy dyplomaci i politycy podjęli starania, by na obszarze lasu katyńskiego stworzyć cmentarz. W czerwcu 1995 roku Lech Wałęsa dokonał oficjalnego otwarcia nekropolii.

Obecnie obszar pochówku Polaków zajmuje 1,4 ha. Jest tu 6 grobów oficerów i dwa generałów. Wokół cmentarza biegnie aleja. Po obu jej stronach znajdują się groby oraz tabliczki z nazwiskami pochowanych.

PIATICHATKI W CHARKOWIE

Tutaj na terenie dzisiejszej Ukrainy w 1940 roku pogrzebano prawie 3800 polskich oficerów rozstrzelanych wcześniej w siedzibie NKWD w centrum miasta. Byli to żołnierze więzieni wcześniej w obozie w Starobielsku.

W 1991 roku dokonano tutaj pierwszej ekshumacji, podczas której odkryto kilkaset ciał. Ustalenie ostatecznej liczby pomordowanych nastąpiło w 1995 roku. Do niektórych mogił ciała rzucono bezładnie. Na ogół zwłoki zajmowały kilka do kilkunastu warstw.

17 czerwca 2000 roku otwarto cmentarz. Obok polskich wojskowych leżą tu także mieszkańcy Charkowa i okolic – ofiary stalinowskiego terroru z lat 1937-1938 – Ukraińcy, Rosjanie, Żydzi.

MIEDNOJE

W tej niewielkiej rosyjskiej wsi położonej na północny-zachód od Moskwy w latach 1937-1940 pochowano ponad 6000 Polaków: wojskowych, policjantów, pograniczników oraz innych pracowników służb mundurowych.

Ofiary najpierw przetrzymywano w obozie jenieckim w Ostaszkowie, następnie rozstrzeliwano w Kalininie a ich ciała przewożono do Miednoje i wrzucano bezładnie do masowych grobów. Sprawcami zbrodni byli funkcjonariusze NKWD

W 2000 roku otwarto tutaj polski cmentarz. Na zalesionym obszarze prawie 2 ha znajduje się 25 zbiorowych mogił. Nie ma tu grobów indywidualnych. Teren cmentarza pokrywają krzyże i tabliczki z nazwiskami, miejscem pochodzenia, datą urodzin i śmierci ofiar.

PONARY

10 km na południowy-zachód od Wilna znajduje się mała miejscowość Ponary. Tutaj w lasach z rąk niemieckich śmierć poniosło około 20 000 Polaków: zakładników ulicznych łapanek, uczniów wileńskich gimnazjów, przedstawicieli inteligencji, duchowieństwa, żołnierzy AK.

W akcji oddziałom SS pomagała kolaborująca z nimi litewska policja bezpieczeństwa. Bezpośrednimi wykonawcami mordów na Polakach, ale także Żydach, Cyganach i Rosjanach-starowiercach byli litewscy żołnierze z ochotniczego oddziału egzekucyjnego. Ogółem śmierć poniosło około 100 000 osób.

Od 1943 roku Niemcy zaczęli zacierać ślady swojego bestialstwa. Wysiedlali okoliczną ludność, palili zwłoki. Później przez lata ukrywano zbrodnię.

W październiku 2000 roku na cmentarzu odsłonięto kilkumetrowy metalowy krzyż z tablicami zawierającymi nazwiska polskich ofiar.

MONTE CASSINO

Seria bitew, które odbyły się w rejonie klasztoru w 1944 roku na wzgórzu Monte Cassino we Włoszech między wojskami alianckimi a Wehrmachtem przeszła do historii.

Szczególnie zasłużyli się w niej polscy żołnierze dowodzeni przez gen. Andersa.

Zabici Polacy zostali pochowani na Monte Cassino na płaskim odcinku wzgórza. Cmentarz zbudowali uczestnicy bitwy dla swoich poległych kompanów. Ogółem spoczywa tutaj 1072 żołnierzy RP.

Centralnym punktem nekropolii jest grób gen. Władysława Andersa, który zgodnie z ostatnią wolą spoczął pomiędzy swoimi żołnierzami w 1970 roku .

Obecnie cmentarz na Monte Cassino jest jednym z najważniejszych miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju. Setki białych jednakowych krzyży to obraz znany każdemu Polakowi.

CASAMASSIMA

Niedaleko Bari na południu Włoch leży miejscowość Casamassima, w której znajduje się polski cmentarz wojenny. Otoczony winnicami zawiera 430 grobów Polaków poległych w walkach nad rzeką Sangro. Spoczywają tu także ranieni pod Monte Cassino, którzy zmarli w szpitalach Bari i Neapolu. Nekropolia była niegdyś miejsce pochówku gen.

Sucharskiego – obrońcy Westerplatte, zanim jego szczątki nie zostały sprowadzone do kraju.

Przy wejściu na cmentarz znajdują się posągi białych polskich orłów oraz napis: "W dobrych zawodach uczestniczyłem, wiary ustrzegłem..."

KOBRYŃ

W zachodniej części Białorusi, w Kobryniu znajduje się stara, zabytkowa, dwudzielna nekropolia.

Jej części składowe to: cmentarz katolicki i katolicko-prawosławny. Na pierwszym z nich znajduje się nagrobek rodziny Mickiewiczów.

Tutaj spoczywa brat wielkiego wieszczka – Aleksander z żoną. W Kobryniu znajduje się też kwatera 42 żołnierzy polskich poległych w 1920 roku w walkach z armią radziecką.

GUZAR

W Uzbekistanie, w Guzar spoczywają prochy ponad 700 polskich obywateli.

Polski cmentarz wojskowy otwarto w 2007 roku. Pochowano tu przede wszystkim ciała polskich żołnierzy, lecz także wszystkich więźniów, którzy zostali 1942 roku uwolnieni z łagrów i włączyli się do formowania armii gen. Andersa, ale niestety nie przetrwali trudów tułaczki i zmarli z wycieńczenia lub chorób.

Centralnym punktem nekropolii jest granitowy słup ozdobiony płaskorzeźbą godła Polski – orła.

NEWARK ON TRENT

W Newark w środkowej Anglii znajduje się największy cmentarz polskich lotników.

Niedaleko tej brytyjskiej miejscowości w bazach lotniczych w czasie II wojny światowej stacjonowały polskie jednostki bombowe. Zabitych i zmarłych chowano właśnie tutaj.

W Newark spoczywa ponad 300 pilotów i weteranów Sił Powietrznych, 57

spadochroniarzy i żołnierzy innych formacji. Znajdziemy tu także groby prezydentów Polski na uchodźstwie: Władysława Raczkiewicza, Augusta Zaleskiego i Stanisława Ostrowskiego. Na tym cmentarzu złożono także pierwotnie szczątki gen. Władysława Sikorskiego, które następnie przeniesiono na Wawel.

Wymienione powyżej nekropolie stanowią tylko część wszystkich miejsc pochówku polskich obywateli na świecie. Nasi rodacy spoczywają poza tym na cmentarzach francuskich (Père-Lachaise, Montmorency), belgijskich (w Lommel), kanadyjskich (cmentarz Hallerczyków w Niagara-on-the-Lake), irańskich (w Teheranie), szkockich (w Wellshill) a nawet tanzańskich (w Tangeru).